

СТАНОВЛЕННЯ Й ФУНКЦІОНУВАННЯ «ПОВСТАНСЬКИХ РЕСПУБЛІК» У ПЕРІОД ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ 1943 – ПОЧАТКУ 1945 РОКІВ: ІСТОРИОГРАФІЧНИЙ ДИСКУРС

FORMATION AND FUNCTIONING “THE REBEL REPUBLIC” DURING THE SECOND HALF OF 1943 – EARLY 1945TH: HISTORIOGRAPHICAL DISCOURSE

Ухач В.З.,

к.і.н., доцент,

доцент кафедри теорії та історії держави і права

Тернопільський національний економічний університет

У статті розкрито стан вивчення «повстанських республік» – своєрідних українських «протодержав» у рамках українського повстанського заплілля. Здійснено сучасний історіографічний аналіз проблеми легітимізації повстанської влади на контрольованих Головною Командою УПА територіях у період другої половини 1943 – початку 1945 років. Визначено перелік тем подальших наукових досліджень.

Ключові слова: «Повстанські республіки», Колківська, Антонівська «повстанські республіки», легітимізація, українська адміністрація, ОУН(б), Головна Команда УПА, сучасна історіографія.

В статье раскрыт стан изучения «повстанческих республик» – своеобразных украинских «протодержавств» в рамках украинского повстанческого заполья. Осуществлен современный историографический анализ проблемы легитимизации повстанческой власти на контролируемых Главной Командой УПА территориях в период второй половины 1943 – начала 1945 годов. Определен перечень тем дальнейших научных исследований.

Ключевые слова: «Повстанческие республики», Колковская, Антонивецкая «повстанческие республики», легитимизация, украинская администрация, ОУН(б), Главная Команда УПА, современная историография.

Carried out a historiographical analysis of the modern Ukrainian historians the formation and functioning of the “rebel republics” as one of the forms of the Ukrainian rebel zapillia during spring 1943 – early 1945. Until 2006, in the national historiography has not been any comprehensive studies of the Ukrainian rebel zapolya. In Ukrainian historiography established a definition of Zapolya. It's the UPA controlled the land on which was built a structured system of the military-economic complex insurgency. The core of the political power of Zapolya were OUN(b). Ukrainian rebel zapolya should be considered an important structural element of the Ukrainian Resistance movement. “Rebel Republic” as a kind of Ukrainian proto-states operated on controlled by the Ukrainian insurgent army territories. The most famous was “Antonivetska”, “Kolkivska” Republics, “Winter Republic”, “Republic of proud Hutsuls”. Historians concluded that “the rebel Republics” played an important role in the material, staffing armed struggle of the UPA. Stressed that the existence of the “rebel republics” was an attempt of constituent entities of the Ukrainian national liberation movement to expand state-building.

Key words: “Rebel Republics”, Kolkivska, Antonivetska “rebel republic”, legitimization, Ukrainian administration, OUN (B), Mean Rule of UPA, modern historiography.

Сфокусувавши стан дослідження сучасною вітчизняною історіографією українського національно-визвольного руху, видається, безапеляційним буде твердження, що акценти в основі більшості досліджень сконцентровані на вивченні військових, політичних, ідеологічних сегментів діяльності українських самостійницьких сил. І лише в останні 10–15 років помітне зростання уваги вітчизняних науковців до такої важливої наукової проблеми, як організаційне оформлення та діяльність повстанського заплілля як «структурного елемента цілісної системи національного руху Опору» [1, с. 7], поза сумнівом, унікальної системи забезпечення повстанською армією своїх дій [2, с. 5], якою не може похвалитися жоден інший із європейських національних рухів Опору.

Доводиться констатувати, що сучасна вітчизняна історіографія фактично до 2006 року не могла похвалитися наявністю хоча б одного системного наукового дослідження, де б комплексно висвітлювалася діяльність українського повстанського заплілля. У науковому просторі проблеми українського національно-визвольного руху, зокрема діяльності його збройної сили – Української повстанської армії, випадав украй важливий сегмент, який не давав змоги в повноті підтвердити цілком пануючий, об'єктивний висновок більшості досліджень: за рахунок яких чинників «армія без держави», без будь-якої внутрішньодержавної та зовнішньої підтримки протягом тривалого часу чинила гідний спротив нацистському й більшовицькому тоталітарним режимам.

Уважаємо, що в питанні дослідження повстанського заплілля сучасною вітчизняною історіографією можна виділити два періоди. Перший – 1991–2006 роки – характеризувався відсутністю системних досліджень, поліфонією наукових підходів до самого поняття «заплілля» (науковця-

ми для означення цього явища використовувалися поняття «підпілля», «тил» тощо – авт.); неопрацьованістю постанови й функціонування структурних елементів. Зрештою, такий стан не давав можливості об'єктивно та повно окреслити своєрідну класичну тріаду, що притаманна більшості (зокрема європейських) повстансько-партизанських рухів. Другий – 2006 рік – до сьогодні – цей етап характеризується появою у 2006 році першої в українській історіографії комплексної монографічної праці тернопільської дослідниці Галини Стародубець «Українське повстанське заплілля (др. пол. 1943 – поч. 1946 рр.)». Повстанське заплілля окреслено авторкою як цілісне історичне явище, визначено його роль і місце в системі характеристики суб'єктів українського національно-визвольного руху середини ХХ століття.

3-поміж когорти вітчизняних дослідників, які присвятили власні наукові праці проблемі українського повстанського заплілля, варто виокремити праці В. Ковальчука [3], Р. Забілого [2], В. Ільницького [4], О. Ленартовича [5], Г. Папакіна [6], О. Стасюк [7], А. Сухих [8], С. Стельниковича [9], В. Ухача [10].

Розкриття сутнісних характеристик повстанського заплілля як важливого структурного елемента українського національно-визвольного руху в окреслений період зумовлює необхідність вирішення таких завдань: розкриття феномена та основних характеристик повстанського заплілля, де одним із ключових питань є пошук Головною Командою (далі – ГК) УПА шляхів легітимізації повстанської влади; становлення й функціонування «повстанських республік»; функціонування важливих структурних елементів заплілля – діяльності господарської, організаційно-мобілізаційної реферантур, військової діяльності, політико-пропагандистської та агітаційної роботи тощо.

Метою статті є історіографічний аналіз сучасними вітчизняними науковцями становлення й функціонування «повстанських республік» – своєрідних «українських протодержав», рівно ж і важливого структурного сегмента у функціонування українського повстанського заплілля, а саме шляхів легітимізації повстанської влади.

Проаналізуємо специфіку становлення, функціонування та регіонального поширення українського повстанського заплілля. Вітчизняні науковці роблять об'єктивний наголос, що територіальне окреслення повстанського заплілля вповні перебувало в залежності від збройної спроможності УПА. Тому, як правило, умовно-адміністративні межі повстанського заплілля збігалися з територією, підконтрольною УПА [1]. Дослідники наголошують, що керівництво фронтом і запліллям на Північно-західних українських землях, тобто всією військово-адміністративною діяльністю ОУН(б), здійснювало ГК УПА [11, с. 195], яке протягом другої половини 1943 року «розглядало повстанське заплілля як територію своєрідної української протодержави» [12, с. 338]. На думку Г. Стародубець, ГК УПА поставила завдання заповнити заплілля новою якістю [13, с. 240], а тому державотворчі зусилля її керівництва фокусувалися у двох паралельних площинах: з одного боку, необхідно було організувати різні сектори громадського життя на звільнених від німців територіях, тобто налагодити реальне функціонування цивільної влади [13, с. 240], а з іншого – «формування мережі оунівського підпілля як реальної військово-політичної влади на місцевому рівні» [12, с. 339].

Вітчизняними науковцями наголошується, що поява документа «Розпорядження про встановлення адміністрації на терені України» від 1 вересня 1943 року стало «своєрідною точкою відліку побудови (хай і на теоретичному рівні) нової конструкції влади» [13, с. 240], «установленням адміністративної влади» [11, с. 196], «утворенням цивільної адміністрації на підконтрольній УПА території» [7]. Вереснево-жовтневий 1943 року пік адміністративно-територіального структурування українського повстанського заплілля на волинських землях [1, с. 63] стимулював керівництво українського національно-визвольного руху вирішити одне з тогочасних пріоритетних завдань – «забезпечити визнання повстанської влади з боку широких мас населення краю» [12, с. 339].

Питання легітимності повстанської влади на контрольованих ГК УПА територіях, окрім праць Г. Стародубець, практично не порушувалося вітчизняними фахівцями. Наголосимо, що тут своє вагомє слово мали би сказати історики держави і права, які й досі не виконали своєї частки роботи в контексті діяльності Урядової комісії з вивчення та історико-правової оцінки діяльності ОУН, УПА, створеної ще в 1997 році. Легітимізація – це процедура визнання якоїсь дії, події або факту, політичної участі населення без примусу або ж, якщо це не досягається, виправданням такого силового примусу. Під легітимністю (наголосимо на необхідності чіткої інституційної визначеності співвідношення понять «легітимність», «легальність» і «легалізація» – авт.) розуміється «певний порядок походження і функціонування влади, який робить можливим досягнення згоди у владних структурах і в їх взаємодії з суспільством на базі соціально значущих норм» [14, с. 8]. Власне відсутність легально узаконених методів впливу на місцеве населення з метою організації насамперед матеріально-технічної, кадрової допомоги УПА стимулювала повстанське керівництво прикласти зусиль до налагодження діяльності різних ділянок державного життя [1, с. 129]. Тобто сподіватися на максимально всебічну можливу підтримку населення командування повстанської армії в запліллі могло лише у випадку її добровільного визнання з боку місцевих громад [15, с. 35]. У контексті реалізації мети ефективним видався шлях максимального залучення населення до діяльності всіх підпільних референ-

тур, а це, відповідно, покладало на її учасників обов'язок бути творцями нової реальності, а не пасивними спостерігачами. Науковці національно-визвольного руху (Г. Стародубець, В. Ковальчук, І. Патриляк та ін.) акцентують увагу на збереженні єдності УПА та народу. Дослідники вказують на намагання керівництва українського визвольного руху «вибудувати єдину конструкцію – «народ» і «влада», надавши їй виразно національної сутності, що, за їхнім задумом, з одного боку, сприяло б максимальній гармонізації інтересів народу і влади, а з іншого – окреслило б перспективи загальносуспільної інтеграції, яка в одному зі своїх вимірів виступає як становлення політичної нації на засадах громадянства» [15, с. 36]. Як зазначає Г. Стародубець, «у другій половині 1943 року українська влада в особі ГК УПА в рамках повстанського заплілля діяла як легітимна» [12, с. 339].

Однією з ефективних форм функціонування заплілля від кінця 1943 року й аж до 1945 року в основних епіцентрах повстанського руху [1, с. 77] виразно виділялась діяльність так званих «повстанських республік» [12, с. 339]. У сучасній українській історіографії в контексті дослідження повстанського заплілля ця тема чи не найкраще опрацьована. Спостерігається певна поліфонія підходів науковців до їх назв: «повстанська республіка» (Г. Стародубець) [16], (В. Ухач) [17], «підпільна республіка» (Г. Папакін) [6], «наша республіка» (С. Лис) [18], «самостійна міні-державка» (Г. Квінто) [19], «повстанська республіка – твердиня УПА» (Н. Мизак) [20, с. 29].

Аналіз праць сучасних вітчизняних науковців дає підстави до низки узагальнених тез. По-перше, витокі становлення «повстанських республік» походять із весни 1943 року з території Волині, а оскільки «республіки» виконували функції тилового забезпечення УПА, то є підстави «класифікувати їх як одну з форм повстанського заплілля» [1, с. 77]. По-друге, специфічною рисою «підпільних республік» була «повна відсутність контролю над ними з боку окупаційних органів влади» [16, с. 182]. По-третє, основною ознакою «повстанських республік» – твердинь УПА» [20, с. 29] була наявність (у межах певної території) своєрідного «суверенітету», що виявлялося в «безроздільному пануванні української влади у вигляді УПА» [17] і незалежності від зовнішніх чинників (зокрема німецької окупаційної влади) [21, с. 9]. По-четверте, попри недостатню опрацьованість сучасними дослідниками причин їх виникнення та функціонування [1, с. 77], все ж таки можна виокремити щонайменше дві: перша пов'язана з необхідністю налагодження ефективної роботи всіх реферантур повстанського заплілля; друга – з загальною потребою захисту місцевого населення від терору та визиску нацистських окупантів [16, с. 185]. «Повстанські республіки» розглядалися місцевим населенням як держава в державі й уособлювали українську владу, яка спроможна їх захистити. По-п'яте, будучи адміністративним центром регіонального повстанського заплілля [21, с. 9], «підпільні республіки», окрім усе ж ключової функції кожної з них – матеріально-технічної допомоги УПА [16, с. 182], намагалися проводити активну просвітницько-пропагандистську діяльність, що мало на меті залучити місцеве населення до національно-визвольної боротьби, спрямовувалося й на формування морально-психологічного клімату. Як зазначає Г. Стародубець, «наявність таких «острівців української влади» вселяла в українське населення віру в непереможність повстанської армії, підтримувала його моральний дух» [16, с. 184]. По-шосте, «повстанські республіки» часто «виконували роль координуючого центру військового, економічного, політичного життя цього регіону» [1, с. 86].

У працях вітчизняних науковців (О. Ленартовича, О. Никончука, І. Ольховського, С. Лиса, Г. Стародубець, С. Стельниковича, Р. Янкеля, В. Ухача) помітна активізація уваги до функціонування окремих повстанських республік.

Так, ще навесні 1943 року на Волині з ініціативи окремих загонів УПА утворюється Колківська республіка, в якій і прилеглих із Колками селах розміщується штаб відомого командира Північної групи УПА Івана Литвинчука «Дубового» [1, с. 78], була встановлена українська адміністрація [22], діяв революційний суд. Колки на певний час стали місцем, де зосереджується провідний актив бандерівської ОУН і повстанської армії (зокрема на цих теренах знаходився штаб першого командира УПА Д. Клячківського). У Колках розташовувалася чи не єдина в УПА військова школа кіннотників, школи артилеристів і мінерів, курси самооборонної, кінної розвідки та політосвіти [18]. У селі Рудня функціонувала старшинська школа [23, с. 33], а в селі Старосілля діяв видавничий осередок [18]. Як зазначають луцькі вчені О. Никончук та О. Ленартович, у районі містечка було сконцентровано більше ніж 3 тисячі повстанських вояків [5]. Український Червоний Хрест зорганізував санітарні курси, діяв польовий шпиталь.

У «нашій республіці», як її називали в народі, особливу увагу звертали на навчання та виховання дітей і молоді. У жовтні 1943 року проведено учительську конференцію за участю понад 80 учителів [18]. Дослідники (О. Ленартович, С. Лис, Г. Стародубець) загалом серед причин ліквідації Колківської республіки німецькою окупаційною владою називають, по-перше, прагнення ліквідувати антинімецькі збройні формування; по-друге, відновити контроль окупаційної адміністрації в окремих регіонах Волині [5]. Водночас помітний різнобіч у наукових публікаціях щодо дати остаточного знищення упівської «столиці»: О. Ленартович називає 1 листопада 1943 року [5], С. Лис – 4 листопада цього самого року [18], С. Стародубець, Г. Квінто, Р. Янкель – листопад 1943 року [1, с. 81]. Потребуватиме подальшої дослідницької праці й з'ясування втрат з боку німецьких та упівських військ, цивільного населення. Принагідно наголосимо, що ця проблема залишається актуальною для всіх «повстанських республік», що існували впродовж весни 1943 – літа 1945 років. Так, О. Ленартович, з'ясовуючи втрати сторін у боротьбі за Колківську республіку, опирається на дані Л. Шанковського, який визначає понад 3 тисячі вбитих німецьких солдатів, 1 237 повстанських вояків, постраждалого цивільного населення – понад 5 тисяч [5]. Г. Квінто зазначає, що, знищуючи Колківську республіку, фашисти вбили понад 500 людей [19]. Р. Янкель стверджує, що в боротьбі за Колки повстанські відділи втратили понад 400 стрільців [24].

Варто наголосити, що в наукових працях учених цілком об'єктивно підкреслюється ефективність «повстанських республік» як військово-адміністративних одиниць на зламі 1943–1944 років у період зміни військово-політичної ситуації на ПЗУЗ. Г. Стародубець зазначає, що саме в цей період «підпільні республіки» відіграли важливу роль у діяльності як «лісу» (УПА), так і «села» («запілля»), оскільки дали змогу продовжити вишколи, організувати відплатні акції на ворожі випадки, були більш-менш надійним місцем дислокації упівських збройних відділів [1, с. 81].

Ситуація для «повстанських республік» кардинально зміниться в умовах переміщення фронту на захід і повернення радянської державної та карально-репресивної системи. Особливостями політики радянської влади буде рішуче намагання встановити тотальний контроль над усіма сферами життєдіяльності західноукраїнського суспільства, використання неправових засобів і масового терору проти людяності у спробах удруге легітимізуватися в регіоні [1, с. 82]. Цілком зрозуміло, що в контексті такої політики беззаконня комуністична влада одним із «пріоритетів» ставила безжалюсне фізичне знищення цілих «острівків» «націоналістичних столиць». Так, на Шумщині була стерта з лиця землі не тільки «Антонівецька республіка» (існувала з весни 1943 – по весну 1944 років), а й

доценту знищено саме село Антонівці, на місці якого було висаджено ліс [21, с. 9–10].

Науковці цілком об'єктивно наголошують, що ліквідація «повстанських республік» у тих чи інших контрольованих УПА регіонах дестабілізувала національно-визвольний рух, проте не означала його цілковитого розгрому, що пояснюється насамперед підтримкою національно-патріотично налаштованої частини населення, специфічними географічними умовами гірських регіонів і їх господарського укладу.

У період з осені 1943 до пізньої весни 1944 років проіснувала «зимова республіка» в Галицькому районі між Дністром і Лімницею [1, с. 85]. Лише в зимові місяці 1945 року загони НКВД розгромили на Коломийщині (Прикарпаття) «республіку» гордих гуцулів» [25, с. 142].

Варто наголосити, що окремими науковцями (С. Стельниковичем, І. Ольховським) проаналізовано особливості соціально-економічного та культурного життя Олевської республіки – території, яка впродовж 28 серпня – 15 листопада 1941 року перебувала під контролем Поліської Січі отамана Т. Бульби-Боровця. Це, на думку житомирського дослідника військових формувань поліського отамана Т. Бульби-Боровця С. Стельниковича, засвідчило не тільки військово та політичну активність Поліської Січі, а й спроби державного будівництва [9, с. 30]. Центральним адміністративним органом була районна управа, в структурі якої діяли окремі відділи, що відповідали за ту чи іншу сферу життєдіяльності. Як зазначає С. Стельникович, у період з 31 серпня – по 1 вересня 1941 року було дано старт земельній реформі [26, с. 141]. За підтримки «Поліської Січі» адміністрація «Олевської республіки» відновила телефонний зв'язок, діяльність фарфорового заводу, меблевої фабрики, підприємства гончарського посуду, кооперативних, торгово-промислових підприємств. Налагоджено культурно-освітнє життя, робилися перші кроки у сфері охорони здоров'я [27, с. 112]. Німецький військовий і цивільно-адміністративний тиск був основним чинником припинення її діяльності.

На думку вітчизняних науковців, рішення керівництва національно-визвольного руху «негайно ліквідувати «республіки», переходити на роботу чисто конспіративно» [16, с. 186] зумовлено активною фазою чергової хвилі терору радянських спецорганів щодо українського населення, а враховуючи трагічний «досвід» окремих «повстанських республік» (зокрема Антонівецької – авт.), це прирікало окремі регіони на повне зникнення [1, с. 86].

Поділяємо думку дослідників (Р. Забілого, О. Ленартовича, Н. Мизака, Г. Стародубець, О. Стасюк, В. Ухача та ін.), які, оцінюючи функціонування «повстанських республік», підкреслюють реальні спроби УПА займатися справою державотворення в роки війни нехай на обмежених територіях і зі специфічними формами [7], «здатність українського народу до високого рівня самоорганізації у критичні періоди історії» [16, с. 186].

Вищевикладене дає підстави для таких узагальнень. По-перше, до виходу в науковий світ узагальнених праць Г. Стародубець в українській історіографії було відсутнє як теоретичне обґрунтування самого терміна «запілля», так і системне вивчення його структурних складників. Тернопільська дослідниця досить повно охарактеризувала особливості роботи цивільно-адміністративної влади повстанського запілля, функціонування т. зв. «повстанських республік» тощо. По-друге, повстанське запілля поряд з оунівською підпільною мережею та УПА розглядається як третій складник в структурі українського повстанського руху окресленого періоду. По-третє, вітчизняними науковцями об'єктивно зроблено наголос, що організація української цивільної адміністрації на контрольованих повстанською армією територіях, ефективне функціонування «повстанських республік» дають підстави говорити про спроби розгорнути державне будівництво, існування своє-

рідних українських протодержав. По-четверте, функціонування українського повстанського заплілля як структурного складника (в означений період – авт.) українського самостійницького руху 1940–1950-х років ХХ століття свідчило про високий рівень «потенційної спроможності української нації до об'єднання» [12, с. 342], самоорганізації в критичні періоди боротьби за свободу і справедливість.

Подальших дослідницьких зусиль науковців потребує комплексне дослідження діяльності «повстанських республік», функціонування окремих реферантур заплілля. У контексті нових методологічних підходів актуальним видається дослідження історії українського національно-визвольного руху й, зокрема, українського повстанського заплілля на мікрорівні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Стародубець Г.М. Українське повстанське заплілля (друга половина 1943 – початок 1946 років). / Г.М. Стародубець. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2006. – С. 7, 63, 77–78, 81–82, 85–86, 129.
2. Забілий Р.В. Особливості збройної боротьби Української повстанської армії в 1942–1949 рр. : автореф. дис. ... канд. істор. наук : спец. 07.00.01. «Історія України» / Р.В. Забілий ; НАН України, Ін-т укр-ва ім. І. Крип'якевича, Ін-т народознавства. – Львів : [б.в.], 2015. – 20 с.
3. Ковальчук В. Діяльність ОУН(Б) і Заплілля УПА на Волині й південному Поліссі (1941–1944 рр.) / В. Ковальчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://krytyka.com.ua/reviews/diyalnist-ounb-i-zapillya-ura-na-volyni-y-pivdenomu-polissi-1941-1944-r-ta-in>.
4. Ільницький В. Основні форми співпраці українського визвольного руху з різними соціальними групами населення у Карпатському краї ОУН / В. Ільницький // Східноєвропейський історичний вісник. – 2017. – Вип. 2. – С. 64–70.
5. Ленартович О.Ю. Збройна боротьба УПА: волинсько-поліський період (березень – грудень 1943 р.) / О.Ю. Ленартович [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/1723/3/vyp3.pdf>.
6. Папакін Г.В. Особливості герменевтичного аналізу джерел з історії ОУН і УПА / Г.В. Папакін // Сумський історико-архівний журнал. – 2011. – № XII–XIII. – С. 7–19.
7. Стасюк О. Український визвольний рух середини ХХ ст. в контексті українського державотворення / О. Стасюк // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – 2014. – Вип. 23. – С. 3–15.
8. Сухих А.Ю. Боротьба за продовольство як форма протистояння між українськими повстанцями та радянськими партизанами у 1943 – на початку 1944 рр. (на прикладі військової округи КПА «Заграва») / А.Ю. Сухих [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.asv.gov.ua/content/nauka/editions/24/2015-24/60.pdf>.
9. Стельникович С. Соціально-економічне та культурне життя Олевської республіки (21.08.1941 р. – 15.11.1941 р.) / С. Стельникович // Волинські історичні записки. – 2010. – Том 4. – С. 30–36.
10. Ухач В.З. Український самостійницький рух в боротьбі за Українську державу / В.З. Ухач [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=493%3A201212-10&catid=53%3A1-1212&Itemid=67&lang=ru та ін.
11. Ільющин І. Українська повстанська армія і Армія Крайова. Протистояння в Західній Україні (1939–1945 рр.) / І. Ільющин. – К. : Вид-дім «Києво-Могилянська академія», 2009. – С. 195–196.
12. Стародубець Г.М. Генеза українського повстанського заплілля : [монографія] / Г.М. Стародубець. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2008. – С. 338, 339, 342.
13. Стародубець Г. Становлення та функціонування повстанського заплілля на Волині в умовах німецької окупації (др. пол. 1943 р.) / Г. Стародубець // Сторінки воєнної історії України : зб. наук. статей. НАН України, Ін-т історії України. – К., 2009. – Вип. 12. – С. 240.
14. Коваль О.Я. Співвідношення понять «легітимність», «легальність» та «легалізація» / О.Я. Коваль // Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. – 2016. – № 6. – Т. 2. – С. 8.
15. Стародубець Г.М. Українське село як основа повстанського заплілля / Г.М. Стародубець // Мандрівець. – 2008. – № 6. – С. 33–37.
16. Стародубець Г.М. «Повстанські республіки» як одна із форм українського повстанського заплілля (1943–1945 рр.) / Г.М. Стародубець // Наукові записки Вінницького держ. педагогічного ун-ту ім. М. Коцюбинського. Серія «Історія» : зб. наук. праць. – Вінниця, 2005. – Вип. 9. – С. 181–186.
17. Ухач В.З. «Антонівецька повстанська республіка»: організаційно-правовий аспект діяльності / В.З. Ухач [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.lex-line.com.ua/?language=ru&go=full_article&id=401 та ін.
18. Лис С. У квітні 2013-го – 70 років «Колківській республіці» / С. Лис [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://kraeznavchiy.blogspot.com/2013_04_01_archive.html.
19. Квінто Г. Розгром Колківської республіки / Г. Квінто [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://urb-a.livejournal.com/4414022.html/>.
20. Мизак Н.С. Боротьба УПА-«Захід» і збройного підпілля ОУН на західноукраїнських землях (1942–1960 рр.) : автореф. дис. ... докт. істор. наук : спец. 07.00.01 «Історія України» / Н.С. Мизак. – Чернівці : Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, 2011. – С. 20.
21. Літопис УПА. Тернопільщина «Вісті з терену» та «Вістки з Тернопільщини» 1943–1950. – Торонто – Львів : Літопис УПА, 2010. – Кн. 1. – Т. 49. – 2010. – С. 9, 10.
22. В'ятрович В. Українська Друга світова (в кольорі) / В. В'ятрович [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://gazeta.dt.ua/POLITICS/ukrayinska_druga_svitova_v_kolori.html.
23. Маршрутами поколінь: північними героїчними стежками УПА на Волині / упорядник, редактор: Леся Бондарук. – Луцьк : Волинська містечка агенція «Терен», 2003. – 43 с.
24. Янкель Р. Колківська республіка – як самостійна міні-державка / Р. Янкель [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://gazeta.dt.ua/SOCIETY/kolkivska_respublika_yak_samostiyna_mini-derzhava.html.
25. Забілий Р. Нарис історії куреня «Скажені» / Р. Забілий // Український визвольний рух : зб. 1. – Львів, 2003. – С. 142.
26. Стельникович С. Український національний рух опору Тараса Бульби-Боровця: історичний нарис / С. Стельникович. – Житомир, 2010. – С. 141.
27. Ольховський І. «Олевська республіка» / І. Ольховський // Засновник УПА (1941–1943). Сторінки непрочитаного життя Тараса Бульби-Боровця. – К. : ГАРТ, 2015. – С. 112.